

Извештај са предавања Милоша Ковића „Српски национални идентитет у новом веку“

Светосавска омладинска заједница Архиепископије београдско-карловачке уприличила је у понедељак, 4. априла, у Парохијском дому Храма светог Саве на Врачару, предавање „Српски национални идентитет у новом веку“ професора [Милоша Ковића](#), историчара и предавача на Филозофском факултету у Београду.

После уводне речи, у којој је истакнут црквени и страдалнички елеменат српског идентитета, уследило је излагање Милоша Ковића. Ковић је своје предавање отпочео речима „баук национализма кружи Европом“, што је алузија на чувене речи још чуванијег немачког новинара и пребега у Енглеску Карла Маркса. Тиме је укратко указано на садашњи политички тренутак у коме се налази Европа и уопште „западни свет“ – питања идентитетске политике, национални идентитет и национални интереси, који су пре двадесетак година означавани као део атавистичког балканизма сада се налазе у средишту политичког живота најмоћнијих западних земаља.

Ковић је указао да је ова промена била видљива и пре десетак година, што је заправо реакција на велике идентитетске експерименте које су предузели либерали у постхладноратовској Европи и Сједињеним Америчким Државама. Прошле године могли смо да посведочимо да су у САД и Великој Британији превагу однеле, условно речено, националистичке политике. У Холандији ова политика губи изборну битку али нас, према Ковићевом мишљењу, у Француској очекују кључни избори који треба да преломе и судбину Европске уније.

Ово је заправо био увод у централну тему предавања: српски национални идентитет у новом веку. Ковић је указао да се на политичком хоризонту – и поред најава социјалиста и либерала – не види ништа што би заменило нацију. Указао је да је национална свест политичка чињеница, психолошка чињеница али и етичка чињеница, заједница солидарности. То је чињеница, како је истакао, која може да нас учини поносним, али и да нас посрами и да нам да за право да критикујемо нечије понашање у име оних који су били и у име оних који ће тек доћи. То је могућност поистовећивања и израз жеље да се очува континуитет. Ковић је навео како постоје народи чије историје обилују личностима са којима је могуће поистовећивати се – то су имена која стално понављамо.

Ковић је навео речи Семјуела Хантингтона, чувеног америчког политичког теоретичара, „Нација почива на вери“ – које би у српској академској средини, како је додао, звучале јеретички.

Ковићево предавање било је подељено у четири целине, које су се односиле на хронолошке целине развоја српске националне свести: предмодерно доба, деветнаести век од Карађорђа до Петра I Карађорђевића, у југословенским државама и на данашње доба. На крају је указао на правце у којима се може развијати српска национална у будућности.

Ковић је указао да је *модернистичка теорија* по којој су нације продукт модерног доба подвргнута озбиљном критичком преиспитивању у западној академској јавности и није реч о неупитном консензусу међу теоретичарима. Навео је пример Ентонија Смита, једног од водећих теоретичара нација, који је у својим радовима развио *примордијалистичку теорију* о нацији и национализму. Могуће је постићи сагласје да нема сагласја о томе која је адекватна дефиниција и теорија нације и да самим тим нека потребе укалупљивати српске или неке друге специфичности у круте, теоријски осмишљене, оквире. Ковић је навео и интересантно мишљење Ерика Хобсбаума – чувеног британског историчара марксистичке оријентације и модернисте – ако постоје предмодерне нације оне се могу наћи код Британаца, Француза, Руса и Срба.

Према Смитовој теорији, коју је Ковић укратко изложио, постоје три врсте нација и све три су укорене у античким друштвеним и мисаоним моделима: **хијерархијске нације** које баштине наслеђе Старог истока – Египта, Вавилоније, Акадије – и код којих постоји уверење да је друштвена хијерархија Богом дана; овакво виђење укоренило се у западној Европи и неким њеним колонијалним изданцима; **заветна нација** коју карактерише предање о изабраности која своје корене има у јудејском верском учењу и код које је често присутан наратив о егзодусу; на трећем месту су **републиканске нације** које баштине идеје старе Атине и републиканског Рима. Ковић је напоменуо да је често немогуће једну нацију сврстати искључиво у једну од три споменуте групе већ да је могуће разликовати различите слојеве који се преплићу. Према његовом суду, српска нација је типична заветна нација, која се лако преобратила у републиканску нацију од почетка 19. века.

Хобсбаум је Србе укључио у протонације и истакао је улогу цркве у њиховом националном уобличењу. Ковић је истакао како је централна улога Светог Саве и светог Симеона у обликовању српске националне свести и да се уобличавање модерне српске нације може везати за период Пећке патријаршије. Њен снажан саставни део је косовски завет који има средњовековне корене. Ковић је указао да се већ код Данила III, који пише у годинама после Косовског боја, јављају сви елементи косовског предања какве и данас познајемо. Снажну улогу косовског предања у српској националној свести истакао је и Слободан Јовановић у једном свом тестаментарном спису, у којем расправља о српској националној свести. Ковић је подсетио на записе Бенедикта Купрешића који пише о томе шта Србима значи Косово – вековима после битке – и где се практично налазе исти елементи као и код Данила III. Реч је о непрекидном обнављању култа, мита, завете. Спремност на жртву зарад небеске правде. Ковић је указао да су паролe од двадесет седмог марта 1941. године идејно подударне са онима што пише Данило III. Указао је, доста провокативно, да ће можда неке наредне генерације Срба открити да су Срби 90-их делали у складу са косовским заветом.

Видовданска, косовска етика, нагласио је Ковић позивајући се на Јустина Ћелијског, долази од Светог Саве. Укратко, реч је о српском виђењу нечега што је универзално – хришћанства. Ковић је кроз неколико примера указао да је у српској традицији и у саморефлективним епизодама политичких делатника увек присутно позивање на Светог Саву. У предмодерно добу Србе препознају по Светом Сави, светом Симеону и светом кнезу Лазару. То су три личности које карактеришу српско предмодерно самоодређење и перцепцију која је била присутна код странаца и која је јасно историјски посведочена код Бугара и Руса.

Вестфалским миром 1648. окончан је период великих верских ратова на западу који је на Балкану почео много раније – продором Турака на ово подручје. Питање како превладати верску подељеност међу људима који говоре истим језиком једно је од централних питања у политичком промишљању на Западу већ од 17. века (а што је изнедрило принципе у складу са којим су верски ратови окончани), а у Србији од почетка националне еманципације. Ковић је указао, позивајући се на Фихтеа, да је у немачкој интелектуалној средини било присутно поистовећивање нације са језичком заједницом – из сличних разлога, да би се превазишла верска подела. У српској средини се такође тражи решење те политичке једначине – од Вуковог текста „Срби сви и свуда“. Вук говори о Србима три вере, али неће проћи дуго времена до југословенства. Југословенство је тако, како Ковић указује, заокруживање републиканског концепта нације.

Ковић је истакао да српска национална идеја потиче од нечега што је заветна нација, али је тај концепт снажније очуван у Црној Гори (са теократијом Петровића) и Хабзбуршкој монархији (где је карловачки митрополити за Србе и даље централни и верски и политички ауторитет). За разлику од тих средина, београдски интелектуалци хоће да прате европске трендове и „европски калем“ хоће да преседе у српско тло. Национално ослобођење и уједињење за њих је

идеја пуког опстанка - како Кнежевина и Краљевина Србија, која је острвце окружено двема империјама да обезбеди своју безбедност и евентуалан развој? Према Ковићевим речима, југословенска идеја је покушај да се из дефанзиве пређе у офанзиву.

Тај концепт се јавља у доба снажне хрватске националне пропаганде подстакнуте политиком римокатоличке цркве (практично од Католичког конгреса 1900. године). Ту су се већ виделе клице будућег сукоба и рвања дрског и хрватског националног покрета - Ковић је подсетио на опсервацију историчара Милорада Екмечића да је Први светски рат на простору Балкана, између осталог, био и верски рат.

На питање шта је српско искуство Другог светског рата - односно шта је из овог сукоба уткано у српски национални идентитет - Ковић одговара да је то Јасеновац и логорашко искуство. То логорашко искуство српског народа почело је још у Првом светског рату (када су њихови састрадалници у Аустро-Угарској били и Русини).

Према Ковићевој оцени, Јасеновац треба положити у темеље српског националног идентитета. То је добра одбрана од југословенства.

Коментаришући српско комунистичко искуство и значај овог искуства по национални идентитет, Ковић је указао да је у југословенском комунизму присутна снажна антисрпска идеја све до 1945. године и то се јасно види кроз организацију друге Југославије. Кроз лаичко схватање нације и борбени атеизам инсистирало се на ослобађању од старих предрасуда - Ковић је указао на парадоксалну природу ове идеје које су первертирана варијација идеја Вука Караџића и Доситеја Обрадовића. Код Меше Селимовића и Емира Кустурице тај отклон од муслиманског наслеђа значио је повратак у српски национални корпус. Ковић је то илустровао примером из Кустуричанин мемоара - када његов отац одлази у партизане питају га „зашто иде међу Србе“.

Ковић заговара критичко сагледавање југословенског искуства, али без задртог антијугословенства. Пошто, према његовом суду, правилан однос према југословенском наслеђу може бити значајно политичко средство српске државе у тренутним приликама на постјугословенском простору. Не треба, међутим, сметнути с ума да се Југославија два пута распала: да ли под утицајем унутрашњих противречности или због спољашњих притисака или због међудејства ова два фактора и није од превасходног значаја.

Према Ковићевој оцени за српску националну политику кључна је интеграција али не југословенска него српска интеграција - **ослобођење и уједињење српског народа**. То, према његовој оцени, мора бити наш циљ, наше деце и наших унука. Услов српске интеграције је идеја „Балкан балканским народима“, присутна у српској мисли од 19. века. Према Ковићевом мишљењу, неодржива је ситуација где српски народ губи све док његови суседи добијају све - јер су геополитичке прилике променљиве а локални актери остају једни са другима, без обзира на тренутне добре или лоше односе са моћним спољнополитичким делатницима.

Ковић је предавање завршио кратким сумирањем онога што може бити српски национални идентитет у догледној будућности: повратак култовима, повратак вери, повратак предању; саборност и демократија. Српска нација ће бити нација која неће прихватити тиране, нација која неће прихватити самозване диктаторе и нација која неће прихватити страну окупацију и колонијални статус. То ће бити нација опредељена за косовски завет и небеску правду, закључио је Ковић своје предавање.

После предавања уследила је краткотрајна расправа са питањима која су се превасходно

односила на савремене прилике у којима се српска нација налази. А које, као што нам је познато, нису нарочито веселе. Предавање је било одлично посећено, са приличним уделом млађег света – што је карактеристика предавања и трибина које организује Светосавска омладинска заједница што је за сваку похвалу.

Милош Милојевић

[\[Стање ствари\]](#)